

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Климович Ю.О.

студентка,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОТОКОЛУ № 16 ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД В УКРАЇНІ

Згідно положень ч. 1 ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) як джерело права [2]. Окрім того, враховуючи, що Україна визнає юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, то застосування судами цієї Конвенції має здійснюватись з обов'язковим урахуванням практики ЄСПЛ не тільки щодо України, а й щодо інших держав [3, абз. 3 п. 12]. У зв'язку з цим постає питання щодо правильного розуміння, тлумачення та доцільного застосування коректної практики ЄСПЛ щодо справи, яка розглядається національним судом та стосується ідентичних правовідносин, що й у справі, щодо якої ЄСПЛ було винесене рішення. 5 жовтня 2017 року Україна ратифікувала Протокол № 16 до Конвенції, який набрав чинності 1 серпня 2018 року. Зазначений Протокол було розроблено з метою сприяння посиленню взаємодії між ЄСПЛ та національними органами влади, що підтримуватиме виконання Конвенції у відповідності з принципом субсидіарності [5]. Ним запроваджується інститут преюдиційного висновку, що передбачає можливість вищої судової установи Високої Договірної Сторони звертатися до ЄСПЛ щодо

надання консультативних висновків з принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї [5, ч. 1 ст. 1]. Положеннями Протоколу № 16 до Конвенції визначено умови, за яких можна звернутися із відповідними запитом. По-перше, це подання звернення належним суб'єктом, а саме вищою судовою установою. В Україні такою установою для цілей Протоколу № 16 є Верховний Суд [4]. По-друге, направляти запит можливо лише щодо справи, яка перебуває у провадженні такої вищої судової установи [5, ч. 2 ст. 1]. По-третє, запит на надання консультативних висновків може стосуватися лише принципових питань щодо тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї [5, ч. 1 ст. 1]. Доцільно звернути увагу на думку О. Чепель, яка відзначає, що оскільки чітко не окреслено перелік «принципових питань», стосовно яких можна отримати консультативний висновок, то це може бути ситуація, коли визначений суд або судова установа застосовують Конвенцію та прецедентне право Суду до спору, який вони розглядають з урахуванням доказів сторін з цього питання. Це можуть бути випадки, коли справа, на їхню думку, порушує нове питання права Конвенції, факти справи не підпадають під пряме застосування прецедентного права Суду, або що існує непослідовність у прецедентному праві [7, с. 359]. Окрім того, зважаючи на позицію Верховного Суду, можна заключити, що учасник справи, який заявляє клопотання про звернення до ЄСПЛ для надання консультативного висновку, повинен безпосередньо та неодноразово протягом усіх стадій розгляду справи озвучувати і вказувати на наявність проблемних питань щодо застосування та/або тлумачення положень Конвенції, які б, на його погляд, потребували обговорення на предмет застосовності до спірних правовідносин. Необхідними є пояснення та наведення переконливих аргументів щодо принципів та складності застосування конвенційних положень як підстави звернення до Європейського Суду з прав людини щодо отримання консультативного висновку [6]. По-четверте, запит має бути обґрунтований, із зазначенням причини його подання, відповідних юридичних та фактичних обставин справи [5, ч. 3 ст. 1].

Отже, зважаючи на значну завантаженість ЄСПЛ, інститут преюдиційного висновку може стати механізмом, що сприятиме зменшенню кількості звернень до самого ЄСПЛ, частішому застосуванню Конвенції як підґрунтя для ухвалення судових рішень національними судами та удосконаленні судової практики в цілому. Однак, ні Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», ні процесуальні кодекси наразі не містять спеціальних норм, які б визначали механізм взаємодії між судами різних ланок щодо ініціювання ними перед Верховним Судом направлення такого запиту, адже проблеми тлумачення та застосування Конвенції можуть виникати й на етапі розгляду справи в суді першої інстанції чи при її апеляційному перегляді. Окрім того, відсутні й положення законодавчих актів, які б безпосередньо врегульовували порядок ініціювання учасниками справи перед судом, що розглядає їх справу, такого запиту. Таким чином, можна дійти висновку про необхідність внесення змін до зазначених законодавчих актів з метою забезпечення належного функціонування механізму преюдиційного висновку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.
3. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14#Text>.
4. Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Закон України від 05.10.2017 № 2156-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 45. Ст. 401.
5. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 02.10.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13.
6. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 17 липня 2018 р., справа №800/666/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75454499>.

7. Чепель О. Правова природа консультативного висновку Європейського суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 357–361.

Литвиненко Д.О.

студентка,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВІ АСПЕКТИ СТАТТІ З ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Стаття 3 ЄКПЛ закріплює одну з найважливіших цінностей людства, яка полягає у абсолютній забороні застосування катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання. Так, ЄСПЛ наголосив на тому, що Конвенція встановлює таку заборону на будь-яких обставин навіть за часів війни [1].

Щоб підпадати під вплив дії статті 3 Конвенції, погане поводження, у тому числі й покарання, має досягти «мінімального рівня жорстокості», та також зазначена доктрина дає можливість відмежувати катування від нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Однак, виявляється, що на практиці відсутні чіткі критерії визначення «мінімального рівня», для ствердження поганого поводження катуванням. Вказані складнощі обумовлюються тим, що «страждання» характеризується певними суб'єктивними ознаками, а тому вирішуючи питання про рівень жорстокості, ЄСПЛ враховує особливості кожної справи в індивідуальному порядку, спираючись на інтенсивність та тривалість таких дій, ефект, який вони справляють в фізичному та психологічному аспекті, методи та способи їх здійснення [2, с. 63–64].

Зазначеної позиції притримується С. Цебенко підкреслюючи, що принципова відмінність понять за ст. 3 Конвенції полягає передусім у тому, що катування переслідує певну мету, а жорстоке поводження обмежується лише принизливими діями та такими, що завдають біль.